

บทที่ 1

บทนำ

(Introduction)

ความสำคัญของปัญหา (Statement of the problem)

การสื่อสารในสังคมไทยโดยเฉพาะสังคมเกษตร โดยทั่วไปมักเป็นการสื่อสารที่มีลักษณะการสื่อสารแบบมีลำดับชั้น(hierarchical-vertical communication) หรือการสื่อสารแบบบนลงล่าง(top-down approach) การปฏิรูปทางการเมืองได้เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมและชุมชนของตนเองอย่างกว้างขวาง องค์การชุมชนได้ตระหนักถึงคุณค่าของภูมิปัญญาชาวบ้าน การพัฒนาจะไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควรหาก การขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน(people participation) หรืออาจมาจากการพัฒนาแบบมิใช่สิ่งที่ประชาชนต้องการ(people need)

จากการพัฒนาที่เริ่มจากความต้องการของชุมชนแทนความต้องการของหน่วยงานรัฐ จึงได้เกิดปรากฏการณ์การพัฒนาแนวใหม่ขึ้นซึ่งก็คือการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม แทนที่เจ้าหน้าที่รัฐจะเป็นผู้นำแนวคิดเรื่องเกษตรแผนใหม่ ก็กลับกลายเป็นเจ้าหน้าที่เกษตรของรัฐต้องไปดูงานการทำไร่นาสวนผสมของผู้นำชาวบ้าน แม้แต่แนวคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงก็เป็นแนวคิดที่ก่อตัวมาจากกลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน จากแนวการพัฒนาสังคมแบบมีส่วนร่วมดังกล่าว จนมาถึงการแสวงหากระบวนการทัศน์การสื่อสารเพื่อการพัฒนาที่สอดคล้องกับการพัฒนาแนวใหม่ จึงเป็นการศึกษาถึงการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม(participatory communication) ขยายความก็คือการสื่อสารชุมชนเป็นการศึกษาเพื่อค้นคว้าหาช่องทางที่จะนำเอาสื่อทุกประเภทของสังคมมาใช้เพื่อเอื้ออำนวยประโยชน์ต่อแนวคิดการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม แบบพึ่งตนเอง และแบบถือเอาประชาชนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา(Human-Centered Development) อาจกล่าวได้ว่าการสื่อสารชุมชนโดยชุมชนเพื่อชุมชนเป็นการศึกษาถึงกระบวนการสื่อสารแบบสองทาง(two-way communication)ซึ่งผู้ส่งสารและผู้รับสารสามารถมีปฏิกริยาโต้ตอบ(interactive)ทั้งเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการกันอยู่ตลอดเวลาด้วย ลักษณะการไหลของข่าวสาร(flow of information)จึงมีทั้งจากบนลงล่าง ล่างขึ้นบน(bottom-up) และแบบแนวนอน(horizontal) และมีส่วนร่วมตั้งแต่ระดับชุมชน และนอกชุมชน บทบาทต่อการพัฒนาสิ่งต่างๆในชุมชนโดยเฉพาะการเกษตร ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่การศึกษาที่อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ประกอบไปด้วยเครือข่ายทางการเกษตรที่

เข้มแข็งเช่นเครือข่ายวงเกษตรของผู้ใหญ่วิบูลย์ เข้มเฉลิม อีกทั้งมีศูนย์พัฒนาเผยแพร่ทางการเกษตรที่มีชื่อเสียง และใกล้ชิดกับชุมชน (ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ) และมีกลุ่มทางการเกษตรรายย่อยๆ ที่จะใช้เป็นพื้นที่การศึกษาที่หลากหลายในการศึกษาการสื่อสารชุมชนแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาการเกษตร อันจะสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของการสื่อสารชุมชนต่อการพัฒนาการเกษตร การมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการสื่อสาร และทิศทางกระบวนการทัศน์ใหม่ของการสื่อสารเพื่อการพัฒนา เป็นต้น.

วัตถุประสงค์ของการศึกษา (Objective of the study)

1. เพื่อศึกษากระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการพัฒนาการเกษตร
2. วิเคราะห์บทบาทของการสื่อสารและการใช้ประโยชน์จากสื่อประเภทต่างๆของชุมชนเพื่อการพัฒนาการเกษตร
3. เพื่อศึกษาบทบาทของชุมชนต่อการพัฒนาสื่อชุมชนเพื่อการพัฒนาการเกษตร

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ (Significance of study)

1. ได้ปรับปรุงระบบสารสนเทศและฐานข้อมูลธุรกิจชุมชนเขตลาดกระบังให้เกิดประสิทธิภาพ
2. มีระบบฐานข้อมูลธุรกิจชุมชนเขตลาดกระบังสำหรับช่วยในการวางแผน การจัดการและการตัดสินใจในการบริหารงานของธุรกิจชุมชน และการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายของธุรกิจชุมชน

ขอบเขตและข้อจำกัดของการศึกษา (Scope and Limitation)

ในการศึกษาครั้งนี้จะศึกษาเฉพาะกรณีศูนย์ศึกษาเขาหินซ้อนกับเกษตรกรในพื้นที่รับผิดชอบกรณีสถานีวิทยุชุมชนเขาหินซ้อนกับเกษตรกรในรัศมีการกระจายเสียงและกรณีศูนย์ศึกษาและพัฒนาเกษตร(ห้วยหิน)กับชาวบ้านในเครือข่าย

นิยามศัพท์ปฏิบัติการ (Operational Definition of Terms)

การสื่อสารชุมชนแบบมีส่วนร่วม หมายถึง การมีส่วนร่วมในกระบวนการสื่อสารของชาวบ้าน เกษตรกรหรือกลุ่มเป้าหมายของหน่วยงาน ซึ่งการมีส่วนร่วมในการสื่อสารประกอบด้วย

- การมีส่วนร่วมในการเป็นผู้วางแผน
- การมีส่วนร่วมในการเป็นผู้ผลิต/ผู้ส่งสาร
- การมีส่วนร่วมในการเป็นผู้รับสาร
- การมีส่วนร่วมในการเป็นผู้ประเมินผล

รูปแบบของกระบวนการสื่อสาร หมายถึง รูปแบบของกระบวนการสื่อสารที่ประกอบด้วย องค์ประกอบในการสื่อสาร 4 องค์ประกอบ ได้แก่ ผู้ส่งสาร สาร สื่อ ผู้รับสาร

ศูนย์ศึกษาฯเขาหินซ้อน หมายถึง ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ศูนย์ศึกษาวนเกษตร หมายถึง ศูนย์ศึกษาและพัฒนาวนเกษตร(ห้วยหิน)กับชาวบ้านในเครือข่าย

เกษตรกร หมายถึง บุคคลที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมที่อยู่ในเขตพื้นที่รับผิดชอบของศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนอันเนื่องมาจากพระราชดำริหรืออยู่ในรัศมีการกระจายเสียงของสถานีวิทยุชุมชนเขาหินซ้อน